

SỰ HẬU THUẦN CỦA MẶT TRẬN DÂN TỘC GIẢI PHÓNG MIỀN NAM VIỆT NAM VỚI PHONG TRÀO PHẬT GIÁO NĂM 1963

Tóm tắt: Phong trào Phật giáo năm 1963 (7/5-1/11/1963) là một sự kiện nổi bật trong phong trào đô thị Miền Nam Việt Nam thời kháng chiến chống Mỹ (1954-1975), được xem như là một đòn tiến công chính trị sắc bén nhất, tác động trực tiếp đến sự sụp đổ của chế độ độc tài Ngô Đình Diệm, góp phần làm phá sản chính sách can thiệp của Mỹ ở Việt Nam, tạo đà cho phong trào cách mạng Miền Nam đi đến thắng lợi trọn vẹn trong Đại thắng Mùa Xuân năm 1975. Từ khi bắt đầu đến ngày kết thúc, phong trào Phật giáo này đã nhận được sự hậu thuẫn của nhân dân tiến bộ trên khắp thế giới, nhân dân hai miền Nam - Bắc nước ta; đặc biệt là sự hậu thuẫn mạnh mẽ của Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam. Đây là nội dung chính mà bài viết này góp phần làm sáng tỏ.

Từ khóa: Phong trào Phật giáo năm 1963, Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam, chính quyền Ngô Đình Diệm, chính sách kì thị Phật giáo.

Trước lúc phong trào Phật giáo năm 1963 bùng nổ, cùng với phong trào yêu nước và cách mạng của nhân dân Miền Nam, cuộc đấu tranh của Tăng ni, Phật tử Miền Nam chống chính quyền Ngô Đình Diệm lúc ẩn, lúc hiện nhưng đã diễn ra liên tục. Tuy chưa tiến đến một cao trào rộng lớn, song những cuộc đấu tranh này “đã góp phần làm suy yếu chính quyền Ngô Đình Diệm, làm cho nội bộ chúng mâu thuẫn, tạo ra những điều kiện thuận lợi cho phong trào cách mạng Miền Nam phát triển”⁽¹⁾. Trong *Điện chào mừng Đại hội của các nhà sư họp ngày 18/10/1961*, Ủy ban Trung ương Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam khẳng định: “Từ 7 năm qua, giới Tăng ni và Phật tử đã luôn luôn anh dũng xả thân vì nguyện vọng hòa bình, độc lập, thống nhất của nhân dân, đã cùng với các tầng lớp đồng bào đấu tranh chống kẻ thù xâm lược là bọn đế quốc Mỹ và tay sai Ngô Đình Diệm. Nhiều vị đã anh dũng hi sinh. Thành tích đó đã làm rạng rỡ giới Phật giáo và góp phần quan trọng vào việc mở rộng đoàn kết giáo lương, dân tộc, đưa đến sự thành lập Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam ngày nay”⁽²⁾.

Tiếp tục chính sách kì thị Phật giáo, ngày 6/5/1963, chính quyền Ngô Đình Diệm ban hành *Công điện 9195*, với nội dung cấm treo cờ Phật giáo thế giới vào dịp Đại lễ Phật đản năm 1963. Chiều ngày 7/5/1963, quần chúng Phật tử bao vây Tỉnh tòa Thừa Thiên đòi thu hồi *Công điện 9195*. Sự kiện này đánh dấu sự mở đầu phong trào Phật giáo Miền Nam năm

*. PGS.TS., Đại học Sư phạm Huế

1963. Tối ngày 8/5/1963, Tăng ni và Phật tử Huế bao vây Đài Phát thanh đòi chính quyền Ngô Đình Diệm thực thi quyền tự do tín ngưỡng. Trả lời nguyện vọng chính đáng của Tăng ni và Phật tử Huế, chính quyền Ngô Đình Diệm đã gây ra cuộc thảm sát đẫm máu tại Đài Phát thanh làm 8 người thiệt mạng và nhiều người bị thương.

Phản đối hành động dã man của chính quyền Ngô Đình Diệm, ngày 10/5/1963, Tăng ni và Phật tử Huế tổ chức mít tinh tại chùa Từ Đàm ra *Tuyên ngôn* gồm 5 nguyện vọng⁽³⁾, đòi (chính quyền Ngô Đình Diệm) thực thi bình đẳng tôn giáo. Hậu thuẫn cho cuộc đấu tranh của Tăng ni và Phật tử Huế, Mặt trận Dân tộc Giải phóng Thừa Thiên - Huế ra *Tuyên bố về vụ Mỹ - Diệm đàn áp Phật giáo ở Huế* lên án hành động man rợ của chính quyền Ngô Đình Diệm: “Ngày 8/5/1963, Mỹ - Diệm đã xả súng bắn vào đoàn biểu tình của đồng bào và tín đồ Phật giáo ở Huế”; rằng “Mỹ - Diệm đã dày xéo lên quyền tự do tín ngưỡng thiêng liêng của đồng bào tôn giáo. Mặt nạ nhân vị tôn trọng tự do tín ngưỡng của chúng đã bị phá sản. Chính sách đối với tôn giáo của Mỹ - Diệm là lợi dụng tín ngưỡng của đồng bào để chia rẽ khối đoàn kết dân tộc, củng cố gia đình trị độc tài phát xít của chúng hùng bá nước cho đế quốc Mỹ”; rằng “Không có tự do tín ngưỡng dưới chế độ Mỹ - Diệm”. Bản *Tuyên bố* “Hoan nghênh tinh thần đấu tranh dũng cảm của đồng bào và tín đồ Phật giáo ở Huế; hoan nghênh thái độ của những anh em binh sĩ đã phản đối lệnh đàn áp cuộc biểu tình của đồng bào và tín đồ Phật giáo ở Huế”, khẳng định “ủng hộ yêu sách 5 điểm của Phật học Huế”; ca ngợi tinh thần đấu tranh ngoan cường của nhân dân và Phật giáo Huế trước chế độ bạo trị Ngô Đình Diệm vẫn không chịu lùi bước: “Lửa đã cháy. Nhân dân và tín đồ Phật giáo ở Huế đã biểu tình đẫm máu để bảo vệ quyền tự do tín ngưỡng thiêng liêng của mình”⁽⁴⁾.

Ngày 14/5/1963, Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam ra *Tuyên bố* vạch rõ: “Cuộc đàn áp đẫm máu của chính quyền phát xít Mỹ - Diệm đối với đồng bào biểu tình tay không ngày 8/5 ở Huế là một hành động tội ác tày trời không thể tha thứ được đối với nhân dân ta nói chung và đối với đồng bào theo đạo Phật nói riêng... Cuộc đàn áp đẫm máu lần này đã bóc trần lời của Mỹ - Diệm vẫn thường vỗ ngực xưng là hữu thần, là tôn trọng tự do tín ngưỡng, và nhất định nó sẽ càng nung nấu thêm lòng căm thù và chí kiên quyết tiêu diệt chúng của tín đồ các tôn giáo ở Miền Nam Việt Nam”⁽⁵⁾. Bản *Tuyên bố* ủng hộ 5 nguyện vọng đã nêu trong bản *Tuyên ngôn* ngày 10/5/1963 của Tăng ni, tín đồ Phật giáo Miền Nam. Hòa thượng Thích Thiện Hào, Ủy viên Trung ương Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam, Chủ tịch Hội Lục hòa Phật tử, gửi điện cho Ban Thư ký Thường trực Hội Phật giáo Thế giới tố cáo chính quyền Ngô Đình Diệm đàn áp Phật giáo trong ngày Phật đản.

Cùng lúc, tại các vùng bị tạm chiếm, các tổ chức Mặt trận Dân tộc Giải phóng địa phương rải truyền đơn tố cáo chính quyền Ngô Đình Diệm và kêu gọi tín đồ các tôn giáo ủng hộ cuộc đấu tranh của Phật giáo: “Đả đảo chính quyền Mỹ - Diệm chà đạp tự do tín ngưỡng”, “Tín đồ Phật giáo đoàn kết xung quanh Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam

Việt Nam, đánh đổ Mỹ - Diệm giải phóng Miền Nam, thống nhất Tổ quốc”, “Hỡi các tôn giáo hãy đoàn kết noi gương Tăng ni, tín đồ Phật giáo ở Huế đứng lên đạp đổ chính quyền”⁽⁶⁾.

Từ Huế, phong trào Phật giáo lan vào Sài Gòn và rộng ra khắp các đô thị Miền Nam. Ngày 21/5/1963, một cuộc cầu siêu cho các nạn nhân bị thảm sát tại Huế được tổ chức trên toàn Miền Nam, thu hút hàng triệu người tham gia. Tại Sài Gòn, sau lễ cầu siêu tại chùa Ấn Quang, dưới hình thức “rước linh”, gần 1.000 Tăng ni đã tổ chức cuộc biểu tình hòa bình từ chùa Ấn Quang về chùa Xá Lợi. Cùng thời gian này, tại căn cứ, Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam đã cử hành long trọng lễ truy điệu những Phật tử bị chính quyền Ngô Đình Diệm giết hại tại Huế và tuyên bố: “Ủng hộ triệt để cuộc đấu tranh kiên quyết của đồng bào theo đạo Phật”⁽⁷⁾.

Đầu tháng 6/1963, tại cầu Bến Ngự, chính quyền Ngô Đình Diệm mở cuộc đàn áp thô bạo cuộc biểu tình của thanh niên, sinh viên và học sinh Huế ủng hộ cuộc đấu tranh của Phật giáo, làm 142 người bị thương, trong đó có 49 người bị trọng thương phải đưa vào Bệnh viện Trung ương Huế điều trị, 35 người bị bắt. Chính sách đàn áp dã man của chính quyền Ngô Đình Diệm không thể dập tắt được ngọn lửa đấu tranh của Tăng ni, Phật tử, sinh viên, học sinh, đúng như *Tuyên bố* của Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Trung Bộ: “Lòng căm thù của đồng bào Phật giáo âm ỉ từ lâu, nay bốc lên thành ngọn lửa đấu tranh. Đó là điều không tránh khỏi. Máu đã đổ, nhưng cuộc đấu tranh đang tiếp tục lan rộng, điều đó nói lên ý chí bất khuất và lòng yêu chính nghĩa của giới Phật tử và sinh viên, học sinh kiên quyết cùng toàn dân ta lên án chế độ phát xít Mỹ - Diệm... Ủy ban kêu gọi các tầng lớp đồng bào, các tôn giáo, các dân tộc ở Miền Nam Trung Bộ hãy ra sức cùng đồng bào cả nước và dư luận tiến bộ trên thế giới làm hậu thuẫn vững chắc cho cuộc đấu tranh này”⁽⁸⁾.

Tiếp theo, ngày 11/6/1963, tại ngã tư đường Phan Đình Phùng - Lê Văn Duyệt, Sài Gòn (nay là đường Cách Mạng Tháng Tám - Nguyễn Đình Chiểu), Hòa thượng Thích Quảng Đức đã anh dũng tự thiêu trước sự chứng kiến của hàng chục vạn Tăng ni, Phật tử cùng những quan sát viên và báo chí quốc tế. Ngay lập tức, tại Chiến khu Đ, qua đài phát thanh, nữ phát ngôn viên đưa tin về cuộc tự thiêu của Hòa thượng Thích Quảng Đức giọng đầy xúc động khiến người nghe xúc động gấp bội phần. Đoàn Chủ tịch Ủy ban Trung ương Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam đã ra tuyên bố tôn vinh hành động của Hòa thượng Thích Quảng Đức và nghiêm khắc lên án chính quyền Ngô Đình Diệm. Trần Bạch Đằng viết: “Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam tôn vinh Hòa thượng Thích Quảng Đức, mặc dù trong tuyên bố nói rõ Mặt trận không cổ vũ cho hình thức tự thiêu, song quyết định của Hòa thượng mang ý nghĩa rộng lớn hơn một sự hi sinh bình thường. Ý nghĩa rộng lớn ấy nằm ở chỗ Hòa thượng Thích Quảng Đức không chỉ “Vị pháp thiêu thân” mà là “Vị quốc thiêu thân”. Trong trường hợp này, Hòa thượng Thích Quảng Đức là một anh hùng”⁽⁹⁾.

“Bằng hành động cao quý, Hòa thượng Thích Quảng Đức, đại biểu cho Phật giáo Việt Nam, đã làm rung chuyển không những cả dân tộc mà còn cả thế giới”⁽¹⁰⁾. Giới lãnh đạo Phật giáo khẳng định, cuộc tự thiêu của Hòa thượng Thích Quảng Đức “là một hồi chuông cảnh tỉnh cho mọi người, một tiếng gọi đàn cho hàng tứ chúng”⁽¹¹⁾, đã chuyển phong trào Phật giáo năm 1963 sang một thế mới, trên cả hai bình diện quốc nội và quốc tế. Lo sợ một cuộc bùng nổ lớn, chính quyền Ngô Đình Diệm cấp tốc thành lập Ủy ban Liên bộ, mở cuộc điều đình với giới lãnh đạo Phật giáo, và ngày 16/6/1963, một *Thông cáo chung* được hai bên kí kết. Nội dung *Thông cáo chung* về cơ bản thỏa mãn 5 nguyện vọng mà giới lãnh đạo Phật giáo đã đề ra trong bản *Tuyên ngôn* ngày 10/5/1963.

Tuy nhiên, đối với chính quyền Ngô Đình Diệm, việc kí kết *Thông cáo chung* chỉ là một kế hoãn binh, một sự nhượng bộ tạm thời để chuẩn bị cho một cuộc đàn áp đại quy mô nhằm đè bẹp cuộc đấu tranh của giới Phật giáo. Âm mưu này được tiết lộ trong một *Điện mật số 1342/VP/TT* ngày 19/6/1963 của Văn phòng Phủ Tổng thống gửi đi cho đại biểu chính phủ các miền, các tư lệnh vùng, nguyên văn: “Để tạm thời làm dịu tình hình và khí thế đấu tranh quá quyết liệt của bọn Tăng ni và Phật giáo phản động, Tổng thống và ông Cố vấn ra lệnh tạm thời nhún nhường họ. Các nơi hãy theo đúng chủ trương trên và đợi lệnh. Một kế hoạch đối phó thích nghi sẽ gửi đến sau. Ngay từ bây giờ hãy chuẩn bị dư luận cho giai đoạn tấn công mới. Hãy theo dõi và thanh trừng những phần tử Phật giáo bất mãn và trình thượng cấp kể cả sĩ quan và công chức cao cấp”⁽¹²⁾.

Vạch trần những âm mưu trên đây của chính quyền Ngô Đình Diệm, Mặt trận Dân tộc Giải phóng Thừa Thiên - Huế đã kêu gọi Tăng ni và Phật tử: “Hãy phát huy truyền thống đấu tranh kiên cường của nhân dân Huế đòi thực hiện cho được yêu sách của mình, cương quyết trước bạo lực cũng như trước âm mưu xoa dịu mua chuộc xảo trá của Mỹ - Diệm”⁽¹³⁾. Ngày 21/6/1963, Ủy ban Trung ương Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam ra lời kêu gọi đồng bào và tín đồ Phật giáo Miền Nam hãy nâng cao cảnh giác, kiên quyết đấu tranh để khỏi mắc phải âm mưu thâm độc của chính quyền Ngô Đình Diệm. Lời kêu gọi viết: “Hiện nay tuy ngoài mặt bọn Mỹ - Diệm chịu nhận giải quyết một số yêu sách của đồng bào theo đạo Phật nhưng cuộc đấu tranh chưa kết thúc. Với bản chất ngoan cố và xảo quyệt, Mỹ - Diệm vẫn tìm đủ mọi cách để hãm hại và đàn áp đồng bào... Vì vậy, đồng bào theo đạo Phật cũng như các tầng lớp nhân dân quyết không vì những lời hứa hẹn xảo quyệt của bọn Mỹ - Diệm mà buông lơ và bỏ dở cuộc đấu tranh. Ngược lại, chúng ta cần tăng cường đoàn kết hơn nữa để kịp thời vạch trần mọi mưu đồ xảo quyệt của chúng, buộc chúng phải tôn trọng những lời chúng đã hứa, trả lại tự do cho những người bị bắt, bồi thường cho những người bị thương, những gia đình có người chết và chấm dứt ngay những hành động khủng bố trả thù đối với đồng bào theo đạo Phật và các tầng lớp nhân dân”⁽¹⁴⁾.

Đúng như nhận định của Ủy ban Trung ương Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam, ngay sau *Thông cáo chung*, chính quyền Ngô Đình Diệm quay trở lại bắt

bố, khủng bố Tăng ni và Phật tử cùng những người tham gia phong trào. Trước tình hình đó, phong trào Phật giáo phục hồi và mức độ đấu tranh càng quyết liệt hơn. Chỉ trong nửa đầu tháng 8/1963 đã có đến 4 nhà sư tự thiêu⁽¹⁵⁾. Tại Huế, phong trào lan sang giới giáo chức đại học. Ngày 17/8/1963, khoa trưởng các phân khoa và toàn thể giảng viên Viện Hán học thuộc Viện Đại học Huế ra tuyên cáo lên án chính quyền Ngô Đình Diệm đàn áp Phật giáo và tuyên bố từ chức, nghỉ việc. Tiếp theo, toàn thể giáo chức và sinh viên Viện Đại học Huế từ chức, bãi khóa vô hạn định. Ngô Đình Diệm cử Trần Hữu Thế ra thay Cao Văn Luận làm Viện trưởng Viện Đại học Huế đã bị giảng viên và sinh viên tẩy chay với khẩu hiệu: “Trần Hữu Thế cút đi!”⁽¹⁶⁾. Đánh giá về hành động từ chức của giáo chức Viện Đại học Huế, văn kiện của Ủy ban Trung ương Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam viết: “Cuộc đấu tranh dũng cảm của 40 giáo sư ở Huế từ chức để phản đối chính sách đàn áp Phật giáo của bọn Cẩn - Diệm... đã nêu cao tính khí khái của người trí thức”⁽¹⁷⁾.

Trước sự phát triển như vũ bão của phong trào, để cứu nguy chế độ, chính quyền Ngô Đình Diệm đã tiến hành “Kế hoạch nước lũ” với nội dung: “Cương quyết thanh trừng các phần tử phản bội và quá khích trong giới Tăng ni, công chức, giáo sư, sinh viên, cũng như trong các đoàn thể nhân dân” nhằm giải quyết dứt điểm “Vụ Phật giáo”; “thời gian ấn định cho việc thực hiện xong kế hoạch là từ 21/8 đến 30/9/1963”⁽¹⁸⁾.

Theo kế hoạch đã vạch ra, đêm 20 rạng sáng ngày 21/8/1963, chính quyền Ngô Đình Diệm cho quân tấn công đồng loạt hầu hết các ngôi chùa được dùng làm bản doanh cho phong trào Phật giáo trên khắp Miền Nam. Theo số liệu của chính quyền Ngô Đình Diệm, số Tăng ni, Phật tử bị bắt trong đêm đồng loạt tấn công chùa, chỉ tính riêng Sài Gòn và Huế đã lên tới 1.323 người. Hầu hết giới lãnh đạo cao cấp Phật giáo đều bị bắt đưa vào trại giam. Cùng với “Kế hoạch nước lũ”, Ngô Đình Diệm đọc *Tuyên cáo* và ban hành lệnh giới nghiêm, công khai đặt Miền Nam trong sự cai trị của chế độ quân phiệt.

Trước những khó khăn của phong trào do hậu quả của “Kế hoạch nước lũ”, Mặt trận Dân tộc Giải phóng Thừa Thiên - Huế kêu gọi Tăng ni và Phật tử: “Hãy kiên quyết đấu tranh đòi tự do tín ngưỡng; đòi phải thả ngay các vị hòa thượng, sư sãi và những người bị bắt vô lý”⁽¹⁹⁾. Ngày 22/8/1963, Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam ra tuyên bố chỉ rõ: “Điều quan trọng bậc nhất hiện nay là tín đồ Phật giáo cũng như nhân dân các đô thị kiên quyết giữ vững tinh thần, giữ vững đội ngũ, giữ vững đấu tranh... Tinh thần bất khuất trước sau vẫn là vũ khí bất khả chiến thắng của chúng ta. Với ý chí và tinh thần ấy chúng ta sẽ làm cho Mỹ - Diệm bị thất bại nhục nhã”⁽²⁰⁾.

Ngày 1/10/1963, Ủy ban Mặt trận Dân tộc Giải phóng Khu V phát đi *Lời kêu gọi kháng chiến cứu nước lần thứ 2*, nêu rõ: “Miền Nam Tổ quốc ta đã bao năm bị tủi nhục, nay lại càng thêm tủi nhục. Đế quốc Mỹ và lũ Việt gian Ngô Đình Diệm ra sức dùng những biện pháp bạo lực dã man tàn bạo nhất hòng khuất phục nhân dân ta và cướp đoạt nước ta. Gần đây, chúng lại gây thêm tội ác tày trời mở chiến dịch khủng bố dữ dội đồng

bào Phật giáo, giết hại và bắt bớ hàng nghìn tín đồ và sư sãi, tổng tấn công bằng quân sự vào các chùa chiền, đập phá tượng Phật, công khai khủng bố ác liệt sinh viên và học sinh, trí thức và đồng bào các đô thị... Không còn con đường nào khác nữa, đồng bào Miền Nam ta phải kiên quyết đứng lên tiến hành cuộc kháng chiến lần thứ hai đánh đuổi bọn xâm lược Mỹ và tay sai đê hèn của chúng, cứu nước cứu nhà khỏi cảnh lửa bỏng nước sôi... đồng bào Khu V ta quyết không lùi bước trước bất cứ hành động dã man nào của quân thù xâm lược... Toàn thể đồng bào, bộ đội và du kích hãy ra sức đẩy mạnh phong trào đấu tranh chính trị và phong trào thi đua giết giặc lập công. Đồng bào theo đạo Phật hãy giữ vững và đẩy mạnh cuộc đấu tranh bảo vệ đạo cho đến thắng lợi cuối cùng”⁽²¹⁾.

Sau “Kế hoạch nước lũ”, phong trào Phật giáo tuy có gặp một số khó khăn, song mâu thuẫn giữa Mỹ và chính quyền Ngô Đình Diệm, mâu thuẫn giữa chính quyền Ngô Đình Diệm và quân đội Sài Gòn lên đến đỉnh cao không thể nào khắc phục được. Các tướng tá chớp bu trong quân đội Sài Gòn được Nhà Trắng “bật đèn xanh” bắt đầu vận động, lôi kéo các phần tử không ăn cánh với Diệm, bàn mưu kế làm đảo chính lật đổ Diệm. Nắm bắt tình hình này, Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam nhiều địa phương cấp tốc hình thành “Ủy ban Liên hiệp Hành động chống Diệm”. Ủy ban này đã rải truyền đơn vạch rõ: “Tình hình Miền Nam và Sài Gòn đang rối ren nghiêm trọng, cuộc đảo chính sắp nổ ra. Đồng bào hãy chuẩn bị sẵn sàng để hành động”; rằng “chế độ độc tài gia đình trị thối nát của Ngô Đình Diệm đã gây nhiều tội ác đẫm máu đối với các tầng lớp nhân dân, các tôn giáo, các dân tộc. Đã đến lúc không thể để chúng tồn tại được nữa”; kêu gọi “Toàn thể đồng bào và quân đội hãy đồng tâm nhất trí kiên quyết vùng lên lật đổ chúng, đổi mới bộ máy lãnh đạo quốc gia, thực hiện dân chủ”, và khẳng định: “Thắng lợi nhất định thuộc về chúng ta”⁽²²⁾.

Tình hình diễn ra đúng như dự báo. 11 giờ 30, ngày 1/11/1963, cuộc đảo chính thực sự đã diễn ra, anh em Ngô Đình Diệm, Ngô Đình Nhu bị giết chết. Chế độ Ngô Đình Diệm sau 9 năm thống trị bị sụp đổ. Bàn về sự góp sức của phong trào Phật giáo năm 1963, Tổng Bí thư Lê Duẩn viết: “Cả trong thành thị cũng dấy lên những làn sóng cách mạng quyết liệt, làm rối loạn hậu phương của địch, làm lung lay tận gốc chế độ bù nhìn. Hoang mang trước sự lớn mạnh và thế tiến công cách mạng, đế quốc Mỹ buộc phải thay đổi tay sai, phế bỏ Ngô Đình Diệm hòng cải thiện tình hình chính trị và quân sự để cứu vãn thất bại. Song Mỹ đã phạm phải sai lầm. Sau sự sụp đổ của Diệm, chiến tranh cách mạng đã phát triển lên một bước mới”⁽²³⁾. Thật vậy, sự sụp đổ của chế độ độc tài gia đình trị, giáo trị Ngô Đình Diệm là thắng lợi to lớn của nhân dân Miền Nam, trong đó phong trào Phật giáo năm 1963 là một trong những yếu tố trực tiếp. Thắng lợi này đã tạo ra những điều kiện hết sức thuận lợi cho phong trào cách mạng Miền Nam tiến lên đánh bại cuộc chiến tranh xâm lược của Mỹ, mà trước hết là đánh bại cuộc “Chiến tranh đặc biệt” của chúng.

Về ý nghĩa của phong trào Phật giáo năm 1963, *Báo cáo về tôn giáo* tại Đại hội Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam lần II, ngày 1/11/1964 viết: “Trong phong

trào chung của các tôn giáo chống chế độ phát xít tàn bạo của Mỹ - Diệm và đòi tự do dân chủ, tự do tín ngưỡng, bình đẳng tôn giáo, phong trào đấu tranh của đồng bào Phật giáo vừa qua đã ghi đậm nét trong lịch sử đấu tranh giải phóng dân tộc của nhân dân Miền Nam”⁽²⁴⁾. Để có được sự “đậm nét trong lịch sử đấu tranh giải phóng dân tộc của nhân dân Miền Nam”, có thể khẳng định, trong mỗi bước phát triển của phong trào Phật giáo năm 1963 đều có sự hậu thuẫn mạnh mẽ nhiều mặt của Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam các cấp./.

CHÚ THÍCH

- ¹. Lê Cung (2008), *Phong trào Phật giáo Miền Nam Việt Nam năm 1963*, Nxb. Thuận Hóa, Huế: 148.
- ². Hùng Lý (1962), *Tôn giáo ở Miền Nam đấu tranh chống Mỹ - Diệm*, Nxb. Phổ Thông, Hà Nội: 34.
- ³. *Tuyên ngôn* gồm 5 nguyện vọng:
 - Yêu cầu Chính phủ Việt Nam Cộng hòa thu hồi vĩnh viễn công điện triệt giáo kì của Phật giáo.
 - Yêu cầu Phật giáo phải được hưởng quy chế đặc biệt như các Hội Truyền giáo Thiên Chúa đã được ghi trong Dự số 10.
 - Yêu cầu Chính phủ chấm dứt tình trạng bắt bớ, khủng bố tín đồ Phật giáo.
 - Yêu cầu cho Tăng ni, tín đồ Phật giáo được tự do hành đạo và truyền đạo
 - Yêu cầu Chính phủ đền bồi một cách xứng đáng cho những kẻ bị giết oan vô tội và kẻ chủ mưu giết hại phải đền bồi đúng mức.
- ⁴. *Tuyên bố của Mặt trận Dân tộc Giải phóng Thừa Thiên - Huế về vụ Mỹ - Diệm đàn áp tôn giáo ở Huế*, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II, kí hiệu tài liệu ĐICH - 8529.
- ⁵. Trần Văn Giàu (1966), *Miền Nam giữ vững thành đồng, tập II*, Nxb. Khoa học, Hà Nội: 227.
- ⁶. Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II, kí hiệu tài liệu SC.04-HS.8466.
- ⁷. “Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam ủng hộ cuộc đấu tranh của đồng bào theo đạo Phật”, *Báo Nhân Dân*, ngày 13/6/1963: 4.
- ⁸. *Báo Nhân Dân*, ngày 13/6/1963, bài đã dẫn: 4.
- ⁹. Trần Bạch Đằng, “Tưởng nhớ Hòa thượng Thích Quảng Đức”, trong: Lê Mạnh Thát chủ biên (2005), *Bồ tát Quảng Đức - Ngọn lửa và Trái tim*, Nxb. Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh: 156.
- ¹⁰. Phát biểu của Đại tướng Mai Chí Thọ tại Hội thảo “Bồ tát Quảng Đức vị pháp thiêu thân” do Viện Nghiên cứu Phật học Việt Nam tổ chức ngày 27/5/2005 tại Thành phố Hồ Chí Minh, trong: Lê Mạnh Thát chủ biên (2005), *Bồ tát Quảng Đức - Ngọn lửa và Trái tim*, Nxb. Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh: 154.
- ¹¹. Diển từ của Hòa thượng Thích Tịnh Khiết, Hội chủ Tổng hội Phật giáo Việt Nam, sau lễ hỏa thiêu nhục thân của Hòa thượng Thích Quảng Đức, tư liệu lưu trữ tại chùa Từ Đàm, Huế.
- ¹². Nam Thanh (1964), *Cuộc đấu tranh của Phật giáo Việt Nam*, Viện Hóa đạo xuất bản, Sài Gòn: 26.
- ¹³. *Tuyên bố của Mặt trận Dân tộc Giải phóng Thừa Thiên - Huế về vụ Mỹ - Diệm đàn áp tôn giáo ở Huế*, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II, kí hiệu tài liệu ĐICH - 8529.
- ¹⁴. *Báo Nhân Dân*, ngày 22/6/1963: 4.
- ¹⁵. Ngày 4/8/1963, Đại đức Thích Nguyên Hương tự thiêu trước Tỉnh đường Bình Thuận; ngày 13/8/1963, Đại đức Thích Thanh Tuệ tự thiêu tại chùa Phước Duyên, Thừa Thiên; cũng trong ngày này, Ni sư Diệu Quang tự thiêu tại Ninh Hòa gần Nha Trang; ngày 16/8/1963, nhà sư Thích Tiêu Diêu tự thiêu tại chùa Từ Đàm, Huế.
- ¹⁶. Cao Văn Luận (1972), *Bên dòng lịch sử*, Nxb. Trí Dũng, Sài Gòn: 357.
- ¹⁷. *Những văn kiện chủ yếu của Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam (từ tháng 12/1963 đến tháng 10/1964)*, Nxb. Sự Thật, Hà Nội, 1964: 54.
- ¹⁸. *Kế hoạch thanh toán vụ tranh chấp bạo động của Tổng hội Phật giáo tại Thừa Thiên*, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II, kí hiệu tài liệu SC. 04.8356.
- ¹⁹. *Tuyên bố của Mặt trận Dân tộc Giải phóng Thừa Thiên - Huế về vụ Mỹ - Diệm đàn áp tôn giáo ở Huế*, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II, kí hiệu tài liệu ĐICH - 8529.
- ²⁰. “Tuyên bố của Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam, ngày 22/8/1963”, *Tuần báo Thống Nhất*, số 323, ngày 30/6/1963: 3.

- ²¹. *Lời kêu gọi của Ủy ban Mặt trận Dân tộc Giải phóng Khu V ngày 1/10/1963*, Trung tâm Lưu trữ Quốc gia IV, kí hiệu tài liệu TNTTP 4240.
- ²². Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II, kí hiệu tài liệu PTT 15957.
- ²³. Lê Cung (2008), *Phong trào Phật giáo Miền Nam Việt Nam năm 1963*, Nxb. Thuận Hóa, Huế: 148.
- ²⁴. *Những văn kiện chủ yếu của Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam (từ tháng 12/1963 đến tháng 10/1964)*, Nxb. Sự Thật, Hà Nội, 1964: 64.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Cung (2008), *Phong trào Phật giáo Miền Nam Việt Nam năm 1963*, Nxb. Thuận Hóa, Huế.
2. Trần Văn Giàu (1966), *Miền Nam giữ vững thành đồng, Tập II*, Nxb. Khoa học, Hà Nội.
3. Cao Văn Luận (1972), *Bên dòng lịch sử*, Nxb. Trí Dũng, Sài Gòn.
4. Hùng Lý (1962), *Tôn giáo ở Miền Nam đấu tranh chống Mỹ - Diệm*, Nxb. Phổ Thông, Hà Nội.
5. *Những Văn kiện chủ yếu của Mặt trận Dân tộc Giải phóng Miền Nam Việt Nam (từ tháng 12-1963 đến tháng 10-1964)*, Nxb. Sự Thật, Hà Nội, 1964.
6. Nam Thanh (1964), *Cuộc đấu tranh của Phật giáo Việt Nam*, Viện Hóa đạo xuất bản, Sài Gòn.
7. Lê Mạnh Thát chủ biên (2005), *Bồ tát Quảng Đức - Ngọn lửa và Trái tim*, Nxb. Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh.

Summary:

THE SUPPORT OF NATIONAL FRONT FOR THE LIBERATION OF THE SOUTH VIETNAM TO BUDDHIST MOVEMENT IN 1963

The Buddhist movement in 1963 (from 7th May to 1st November, 1963) was notable event in struggle movements in the south Vietnam in the anti- American resistance war (1954- 1975). This movement was recognized as political attack impacting on collapse of Ngo Dinh Diem regime. This movement contributed to failure of intervention policy of America in Vietnam. This movement also created good condition for Southern revolution to achieve victory in the Great victory in Spring 1975. From the beginning to the end, this movement was supported by progressive people in the world as well as people in the South and the North, especially the enthusiastic help of National Front for the Liberation of the South Vietnam. It is main content that this article would like to mention.

Key words: Buddhist movement in 1963, National Front for the Liberation of the South Vietnam, Ngo Dinh Diem regime, the policy on Buddhist discrimination.